

УДК 316.334.2:339.732.4

АНАТОЛІЙ АРСЕЄНКО,

кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу економічної соціології Інституту соціології НАН України, Київ

ВІТАЛІНА БУТКАЛЮК,

кандидат соціологічних наук, науковий співробітник відділу економічної соціології Інституту соціології НАН України, Київ

Реформи під егідою МВФ в Україні: бійтеся данайців, що приносять дари

Куди ведуть реформи під егідою МВФ

Міжнародний валютний фонд (МВФ) був заснований на міжнародній валютно-фінансовій конференції ООН у Бреттон-Вудсі (США) 1944 року для сприяння розвитку міжнародної співпраці в царині міжнародних валютних проблем. Країни антигітлерівської коаліції, постраждали внаслідок фашистської навали в період Другої світової війни, покладали великі надії на допомогу МВФ і Світового банку (СБ) у відновленні народного господарства на справедливих умовах. Але цим очікуванням не судилося справдитися, як і обіцянкам МВФ підвищити ефективність економік колишніх соціалістичних країн за допомоги так званого Вашингтонського консенсусу. Головним чинником низької результативності МВФ у цьому напрямі стала політика подвійних стандартів у діяльності Фонду, що була взята на озброєння його керівництвом із перших років його існування. Остання зводиться до виконання диктату Вашингтона: “Робіть так, як кажемо ми, а не так, як робимо ми”. Внаслідок цього останнім часом дедалі більше дослідників МВФ справедливо вважають його “символом імперіалістичного домінування метрополії над глобальним Півднем” [Keaneу, 2011: р. 134].

© А.Арсєєнко, В.Буткалюк, 2019

Як відомо, роль метрополії у колоніальному світі після Другої світової війни перейшла від Великої Британії до США. Останні мріяли про встановлення “американського століття” і покладали великі надії в цьому відношенні на Бреттон-Вудські інститути — СБ і МВФ. З цією метою США активно використовували свій вплив у названих установах для досягнення ідеалів “*Rex Americana*”. На відміну від ООН, де діє принцип “одна держава — один голос”, в МВФ запроваджене “зважене голосування”. Критики МВФ розглядають його як “один долар — один голос”. Оскільки США забезпечують найвагоміший внесок в МВФ, на порозі ХХІ століття їм належало майже 20% всіх голосів у Виконавчій раді Фонду, тоді як 23 бідним африканським країнам — трохи більш як 1% [Momanі, 2004: р. 881–882]. У наші дні на частку Японії та дев’яти натівських країн припадає понад 50% голосів в МВФ, а п’ять країн БРІКС, разом узяті (Бразилія, Росія, Індія, Китай і Південна Африка), в яких мешкає приблизно 42% населення світу, володіють менш як 8% голосів у МВФ. Розподіл голосів у МВФ відповідно до встановлених квот дає змогу країнам капіталістичного “ядра” провести або заблокувати будь-яке рішення в інтересах відомої тріади глобального капіталізму “США — Євросоюз — Японія” [De Ploeg, 2017: р. 69].

Будучи не стільки економічною, скільки політичною креатурою США, МВФ у повоєнні роки значно розширив свої регулятивні, консультативні й фінансові функції в інтересах американського капіталу і вийшов далеко за межі своїх статутних обов’язків в плані інтервенцій у політику суверенних держав. За словами професора історії Колумбійського університету Марка Мазовера, від початку 1970-х років “Світовий банк і МВФ, а також багато менш помітних, але не менш впливових організацій неодноразово втручалися у справи інших країн нібито з міркувань економічної раціональності” [Мазовер, 2016: с. 399]. Під цим приводом і прикриттям керманічі МВФ наполегливо просувають своє бачення економічних реформ у країнах-позичальницях і висувають буцімто привабливі умови кредитування “хворих” економік. Та лікування останніх згідно з імперативними рекомендаціями Фонду у багатьох випадках коштує їм дорожче, ніж сама хвороба, і, як правило, призводить до затягування боргового зашморгу.

Разом з МВФ на терені реформації та глобалізації країн глобального Півдня з такими самими результатами “працюють” глобалізаційні локомотиви глобальної Півночі — СБ і Світова організація торгівлі (СОТ). Унаслідок цього згадану тріаду фінансово-економічних інститутів “МВФ — СБ — СОТ” зарубіжні науковці дедалі частіше називають “несвятою трійцею” і “трьома вершниками апокаліпсису”. Саме тому старший дослідник Центру розвитку і навколишнього середовища Університету Осло Бенедикт Бул звертає увагу на те, що співробітництво з “трьома вершниками апокаліпсису” вимагає “здібності стежити не тільки за всеосяжним процесом встановлення і підтримки глобальної гегемонії, а й за операціями з дрібницями індивідуальних інститутів, оскільки нам треба “демістифікувати” цих добре знаних вершників” [Bull, 2004: р. 745].

Негативні наслідки впровадження ідеології та практики МВФ у країнах “третього” світу і з “перехідною економікою” привертають дедалі більшу увагу суспільствознавців до аналізу структури та діяльності МВФ як ін-

струменту зовнішньої політики США. В цьому контексті сучасні дослідники МВФ підрозділяються на дві групи. Представники першої доводять підпорядковану роль МВФ зовнішньополітичним інтересам США, які використовують можливості Фонду навіть щодо скуповування голосів непостійних членів Ради Безпеки ООН і ставлять умови надання кредитів МВФ у залежність від позицій країн-членів ООН при голосуванні в Генеральній асамблеї. Представники другої вважають МВФ незалежним інститутом і відзначають можливість незбігу політичних інтересів бюрократичної машини МВФ і США [Роуз, 2013: с. 5].

Останнім часом позиції представників останньої групи, тобто апологетів МВФ, значно похитнулися, особливо після колапсу реформ у більшості колишніх соціалістичних країн та участі МВФ у просуванні “нового світового порядку” на чолі з США. У своїй доповіді на 72-й сесії Генеральної асамблеї ООН у 2017 році незалежний американський експерт Альфред де Заяс визнав: “У наш час не бракує думок про вплив Світового банку і МВФ на міжнародний порядок. Деякі спостерігачі роблять висновок, що бреттон-вудські інститути більше впливають на міжнародні відносини, ніж усі резолюції Генеральної Асамблеї, Економічної та Соціальної Ради і Конференції Організації Об’єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), взяті разом” [Raja, 2017]. Беручи до уваги руйнівні результати реформування економік на “постсоціалістичному” просторі, критики МВФ попереджають довірливих клієнтів Фонду крилатими словами із грецького міфу про Троянського коня: “Бійтеся данайців, що приносять дари”.

Після розвалу світової соціалістичної системи та СРСР brutальне втручання МВФ у внутрішні справи іноземних держав набуло таких неймовірних масштабів, що відомі архітектори геополітичної та гео економічної стратегії США не вважають за необхідне приховувати, чий фінансові та інші інтереси обслуговує МВФ. Переконливе визнання цього факту міститься в книзі відомого американського політолога і політика Збігнева Бжезинського, котрий відверто вважає глобальну мережу “міжнародних” фінансових інститутів частиною американської системи. “Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк, — пише він, — можна сказати, представляють “глобальні” інтереси, і їхніми клієнтами можна назвати весь світ. Насправді ж у них домінують американці, і у створенні їх простежуються американські ініціативи, зокрема на конференції у Бреттон-Вудсі у 1944 році” [Brzezinski, 1998: p. 27].

У цьому зв’язку варто завважити, що саме на цій конференції було покладено початок доларизації світової економіки та прив’язці курсів багатьох національних валют до долара США. Для цього там було знехтувано пропозицією видатного британського економіста Джона Мейнарда Кейнса про запровадження наднаціональної грошової одиниці — банкора — для міжнародних розрахунків і схвалено пропозицію американця Гарі Декстера Вайта про визнання долара США світовою резервною валютою. Відзначаючи сьогочасні наслідки цієї підривної валютної операції США для нашої країни, український дослідник Микола Сенченко справедливо пише: “Україна давно поневолена глобальною фінансовою мафією. Це відбулося в 1992 році, коли, підписавши договір про співпрацю з Міжнародним валютним фондом

(МВФ), наша країна накинула на себе доларовий зашморг, який ніколи не дасть їй можливості стати незалежною і багатою” [Сенченко, 2017: с. 5].

Сучасні критики діяльності МВФ звертають особливу увагу на те, що наприкінці ХХ століття роль Фонду значно вийшла за межі його первинної мети, що полягала в забезпеченні міжнародного валютного співробітництва і валютної стабільності, сприянні розширенню і збалансованому зростанню міжнародної торгівлі, наданні короткострокової допомоги його членам у коригуванні неправильного регулювання платіжного балансу, не вдаючись до деструктивних заходів, що можуть завдати шкоди національному або міжнародному добробуту. В цьому контексті критики МВФ справедливо звинувачують його у вторгненні у внутрішні справи найбідніших держав, для яких Фонд є значним довгостроковим кредитором, та у підриві законних внутрішніх політичних процесів шляхом нав'язування їм значних структурних й інституціональних реформ [Lee, 2002: р. 284].

На підставі вивчення документів щодо надання кредитів МВФ і СБ 26 країнам світу американські дослідники Вінсент Лойд і Роберт Вейсман довели, що кредитні обумовленості цих інститутів включають різноманітні положення, що підривають трудові права, робочу силу і рівень життя десятків мільйонів робітників. У згаданих положеннях передбачалися скорочення державної служби і приватизація державних підприємств; здатність фірм наймати і звільняти робітників або змінювати терміни і умови праці при мінімальних регулятивних обмеженнях; санкціоноване зменшення рівня заробітної плати, зменшення або стримування зростання мінімальної заробітної плати, розширення розриву заробітної плати між державними працівниками і менеджерами; проведення пенсійних реформ, включно з приватизацією пенсійних фондів, що призводить до скасування пільг щодо соціальної безпеки. Ці пов'язані з працею політики мають місце в контексті реалізації більш широких пакетів структурного коригування з боку МВФ і СБ, які роблять наголос на лібералізації торгівлі разом з макроекономічними політиками, що дедалі просувають корпоративні інтереси за рахунок робочої сили [Lloyd, 2002: р. 433].

Аналізуючи трансформацію функцій МВФ упродовж останніх десятиліть, американський дослідник М.Фратіанні підкреслює, що економісти Джон Мейнард Кейнс (Велика Британія) і Гарі Декстер Вайт (США), які стояли біля витоків створення МВФ, навряд чи впізнали би своє дітище за сучасної доби. У ХХІ столітті Фонд дає поради країнам-членам МВФ, оцінює їхню економічну політику, координує дії кредиторів у боргових кризах, надає надзвичайні позики на тяжких умовах економікам, що терплять лихо, є кризовим менеджером тощо [Fратиanni, 2005: р. 155, 171]. У 1970-ті роки тільки 26% позик МВФ супроводжувалися вимогами, щоб позичальник скоротив соціальні та інші витрати і не вводив нові тарифи або заходи щодо контролю над капіталом, а до кінця 1980-х ця цифра сягнула 66% [Мазовер, 2016: с. 332]. Таким чином, МВФ значно розширив свої прерогативи за межі фінансуючого органу і присвоїв собі повноваження диктувати на глобальному рівні умови надання позик нібито “незалежним” державам для проведення внутрішніх реформ в інтересах заокеанських “доброзичливців”. Водночас, як свідчать дослідження цієї проблеми, при наданні позик МВФ

як фінансовий інститут тільки в одному випадку із шести керувався політично нейтральними, технократичними підходами [Stiles, 1991: p. 196–197].

Підсумки реформ МВФ у “постсоціалістичному” і “постколоніальному” просторі не залишають сумніву в тому, що “МВФ створювався у рамках Бреттон-Вудської системи як інститут, покликаний служити інтересам країн ядра капіталістичної світ-системи” [Роуз, 2013: с. 85]. За словами директора Центру польських і центральноєвропейських досліджень Рочестерського університету (США) Рендала Стоуна, “ефективність МВФ ставиться під загрозу внаслідок його залежності від “групи 7”. Сучасна економіка вчить, що тільки незалежні центральні банки здатні до стримування інфляції та раціонального виділення ресурсів для досягнення фінансової стабільності. Проте МВФ – всесвітній центральний банк – не є незалежним. У результаті його можливості, коли він має справу з потужними країнами, здатними чинити вплив на головних донорів, серйозно деформовані” [Stone, 2000].

З часу загострення мексиканської фінансової кризи у 1994 році міжнародні фінансові ринки перебувають у стані частої турбулентності, а МВФ як одна з найважливіших міжнародних організацій у цій галузі не спроможна забезпечити їм достатню стабільність. За визнанням німецького дослідника Герберта Дитера, економічні наслідки діяльності МВФ надто часто є негативними. Так, під час азійської фінансової кризи замість допомоги її жертвам у подоланні обвалу економіки МВФ сприяв поглибленню фінансових потрясінь. У реформуванні країн з “перехідною економікою” МВФ обмежився здійсненням стратегії лібералізації, що також не привело до позитивних результатів. Незважаючи на звинувачення на адресу урядів країн, що розвиваються, в недостатній транспарентності їхніх економік, діяльність Фонду характеризується відсутністю відкритості. Завдяки його закритості в багатьох аспектах, зокрема у справі публікації його угод із країнами-членами, МВФ називають “таємним інститутом”. Процес прийняття рішень в МВФ також залишається невідомим, дискусії у Виконавчій раді не публікуються. Інтереси кредиторів домінують в діяльності МВФ, зацікавленого передусім у забезпеченні повернення позик. Обумовлення програм МВФ є занадто надмірним, особливо стосовно країн у фінансовій кризі, змушених виконувати дуже багато занадто деталізованих умов [Dieter, 2004: p. 109, 112]. Особливі критичні докори викликають вимоги МВФ до країн-позичальниць в умовах пристосування їх до “жорстокої економії” зменшити витрати на соціальні програми, першою чергою на охорону здоров’я та освіту, що суперечить інтересам країн з “перехідною економікою” в складний період перебудови народного господарства [Kte’pi, 2009: p. 926].

Усе це вимагає суттєвої перебудови структури та практики МВФ з метою поліпшення виконання статутних обов’язків і виконання новітніх завдань. Однак визнавши помилкою свою діяльність у справі реформування економік країн “третього” світу і з “перехідною економікою”, МВФ обмежився косметичним ремонтом Вашингтонського консенсусу, перейменувавши його у Поствашигтонський консенсус. Посилення незалежності МВФ і реформування його в цьому напрямі суперечить інтересам США та інших країн “сімки”, що перетворили Фонд на один зі своїх головних інструментів формування залежності країн, що звільнилися від колоніального

ярма у другій половині ХХ століття, і “нових ринкових демократій”, що утворилися на території колишніх соціалістичних країн. Сьогодні провідні держави “золотого мільярда” планети інтенсивно використовують механізм МВФ з метою безповоротного переведення колишніх країн СРСР і Східної Європи на капіталістичні рейки розвитку і перетворення їх разом з країнами “постколоніальної” периферії на сировинні придатки “ядра” капіталістичної світ-системи.

Реформаторські заходи під егідою МВФ здійснюються в країнах-позичальницях у рамках Вашингтонського консенсусу в інтересах іноземного капіталу і зводяться до структурної перебудови їх шляхом маркетинга, приватизації, лібералізації та дерегуляції. Все це призводить не до підвищення ефективності економіки, а до деіндустріалізації народного господарства, відкриття країни для іноземного капіталу, скорочення соціальних витрат, послаблення регулювання державою ринку праці. Соціальні витрати заради структурної перебудови перекладаються переважно на плечі трудового народу. У зв’язку з цим американський соціолог В.Робінсон справедливо наголошує: “Відповідно до логіки глобального капіталізму зниження вартості праці і позбавлення трудящих громадянських прав неоліберальною державою стають необхідною умовою для “розвитку”” [Robinson, 1999: р. 41].

Офіційна риторика МВФ рясніє запевненнями в тому, що його діяльність спрямована не лише на підвищення темпів економічного зростання, а й на зменшення нерівності в країнах-реципієнтах позик Фонду. Але ці запевнення “архітекторів” Вашингтонського консенсусу не підтверджуються науковими дослідженнями результатів реформ під проводом МВФ у країнах “третього” світу і з “перехідною” економікою. Останні, в тому числі Україна, на власному досвіді дедалі більше переконуються, що лікування їхніх економік з “допомогою” МВФ стримує економічне зростання і супроводжується посиленням несправедливості в розподілі доходів. На підставі аналізу підсумків виконання програм МВФ у 98 країнах у 1970–2000 роках західноєвропейські економісти Н.Гілберт і Б.Унгер дійшли висновку, що залучення МВФ до реформування економік у згаданих країнах “не лише зменшує розмір економічного пирога, а й є причиною розподілу його більш нерівномірним способом” [Gilbert, 2009]. Наведений висновок західних науковців цілком і повністю підтверджується трагічними наслідками реформування економіки України згідно з імперативними приписами та умовами МВФ.

На зламі двох віків є безліч соціологічних, економічних, політологічних та інших наукових розробок, присвячених викриттю підступної ролі МВФ у витісненні десятків країн “другого” і “третього” світів на узбіччя глобального капіталізму та перетворенні їх населення на вигнанців світової цивілізації. Вагоме місце серед них посідає новітня праця Ернста Вольфа “Розграбування світу: Історія і політика МВФ”. На її сторінках автор таким чином демістифікує діяльність МВФ у країнах-позичальницях: “Офіційно головне завдання МВФ полягає у стабілізації глобальної фінансової системи та допомозі занепокоєним країнам в період кризи. В дійсності його операції більше нагадують воєнні дії армій. Хоч би куди він втручався, він підриває

суверенітет держав, змушуючи їх імплементувати заходи, які відхиляються більшістю населення, і залишає після себе широкий слід економічних і соціальних спустошень... Таким чином, програми МВФ коштують мільйонам людей їхніх робочих місць, відмовляють їм у доступі до адекватного медичного обслуговування, функційно придатних освітніх систем і гідного житла. Вони роблять недоступним для них необхідне їм харчування, збільшують бездомність, відбирають плоди праці впродовж усього життя у людей похилого віку, сприяють поширенню хвороб, зменшують тривалість життя і збільшують дитячу смертність” [Wolf, 2014: p. 9, 10]. Як свідчать наведені далі офіційні статистичні дані та результати соціологічних опитувань Інституту соціології НАН України, усі ці трагічні метаморфози реформування економіки під егідою МВФ мають місце сьогодні в нашій багатостраждальній країні, що перетворилася з однієї із найбагатших держав у Європі на найбіднішу країну в Старому і Новому Світі.

Ставлення громадян України до співпраці з МВФ

Справжня спрямованість реформаторської діяльності МВФ у країнах глобального Півдня чітко проглядається на прикладі України. За чверть століття “транзитологічного” експерименту вона не змогла навіть наблизитися до показників ВВП УРСР 1991 року. Реалізація обіцяного “життя по-новому” із залученням позик МВФ після “Євромайдану” ще більше погіршила становище українського народу навіть у вимірах зарубіжних соціологічних служб. На підставі масового опитування ($N = 1000$) в Україні 1–15 липня 2016 року соціологічна служба Гелапа встановила, що майже половина українців (46%) упродовж року, що передував опитуванню, переживали часи, “коли вони не мали досить грошей для придбання їжі для себе або для своїх сімей”, що стало найвищим показником за весь час здійснення аналогічних досліджень. І не випадково 41% українців водночас оцінили своє соціальне самопочуття як “страждання”. За індикатором страждань у 2016-му Україна посіла перше місце в Європі й вийшла на третє місце у світі після Південного Судану (47%) та Гаїті (43%) [Lyons, 2017].

Головною причиною зростання бідності та нерівності в Україні, на наш погляд, стала приватизація засобів виробництва, яка розгорнулася під проводом нових можновладців разом з МВФ у масовому масштабі на початку 90-х років минулого століття. Нова потужна хвиля приватизації була запущена одразу після зміни влади в Україні в лютому 2014 року.

Сьогодні під егідою МВФ Україна продовжує рух у напрямі неоліберального реформування, стрімкими темпами позбавляючись залишків державної власності. Зокрема, в “Меморандумі про економічну і фінансову політику” від 2 березня 2017 року, підписаному ключовими представниками української влади (президентом, прем’єр-міністром, міністром фінансів та головою Нацбанку), червоною ниткою проходить ідея про необхідність активізації неоліберальних реформ, зокрема в плані “урядування та реформування державних підприємств”, і визнається нагальна потреба “у пришвидшенні цього процесу” [Меморандум про економічну і фінансову політику, 2017: с. 25].

У цьому офіційному документі щодо співпраці з МВФ чітко прописано зобов'язання держави України з приватизації низки таких важливих підприємств, як ПАТ “Одеський припортовий завод”, ПАТ “Центренерго”, “Укрспирт”, “Турбоатом”, енергорозподільні компанії та обленерго, а також строки виконання даних зобов'язань [Меморандум про економічну і фінансову політику, 2017: с. 26]. І хоча, як показує практика, терміни приватизації часто-густо коригуються та переносяться, від часу зміни влади в лютому 2014 року в Україні відбулося суттєве скорочення державної власності та передавання в приватні руки безлічі підприємств, у тому числі державного та стратегічного значення.

Необхідно зазначити, що далеко не всі представники експертної спільноти розцінюють приватизацію як рятувальний механізм підвищення ефективності роботи підприємств, як його позиціонують представники неоліберального підходу в економіці. А про критичне ставлення до цього процесу з боку більшості громадян годі й говорити. Дедалі частіше в експертному середовищі йдеться про те, що саме приватизація є ключовим чинником депривації та внаслідок цього — зростання нерівності, бідності й упослідженості великих мас населення.

Так, під час презентації однієї з останніх доповідей про крайню бідність та права людини, представлений кілька місяців тому на розгляд Генеральної Асамблеї ООН, спецдоповідач ООН Ф.Олстон застеріг від безконтрольної приватизації й піддав критиці дії СБ, МВФ та ООН, які просувають приватизацію базових послуг, не зважаючи на права людини та наслідки такої приватизації для бідних верств населення. “Масштабна приватизація громадського майна, послуг та інфраструктури в багатьох країнах світу систематично підриває механізми захисту прав людини, призводить до зростання бідності та загалом має вкрай трагічні наслідки для найуразливіших груп населення” [Експерт ООН, 2018], — стверджується у вищезазваному документі.

Про те, що приватизація стала однією з ключових причин зростання нерівності у світі та всередині багатьох країн, читаємо і в “Доповіді про нерівність у світі”. Зокрема, йдеться про те, що нерівність, починаючи від 80-х років ХХ століття, зростала скрізь, у всіх країнах, однак різними темпами, що визначалося особливостями інституціонального та політичного контексту. Масштабне перетікання власності від державного сектору до приватного, що мало місце у світі від початку 1980-х років, не тільки спричинило зростання економічної нерівності, а й суттєво обмежило можливості держав боротися з її наслідками. Як показують дослідники, за останні десятиліття чисте приватне майно виросло в багатих країнах удвічі, причому на цей процес майже не вплинули ані глобальна фінансова криза 2008 року, ані спекулятивні бульбашки на ринку нерухомості таких країн, як Японія та Іспанія. Водночас чисте державне майно (тобто державні активи мінус державні борги) починаючи з 80-х років ХХ століття скоротилося майже в усіх країнах. Наприклад, у Китаї та Росії його вартість зменшилася з 60–70% національного багатства до 20–30%. Чисте державне майно за останні роки досягло негативних значень у США та Великій Британії і лише трохи перевищує нульову позначку в Японії, Німеччині та Франції [Доклад о неравенстве в мире, 2017: с. 11–12].

Що стосується думок пересічних громадян України, то соціологічні опитування підтверджують наявність досить критичного їх ставлення до неоліберальної політики в цілому, а також конкретно до такої економічної “новації”, як приватизація.

Як свідчать багаторічні соціологічні спостереження, приватизація оцінюється досить критично більшістю жителів України. Результати моніторингового дослідження Інституту соціології НАН України 2018 року також показують, що радше негативно до приватизації великих підприємств ставиться більшість населення України, а саме 57,6% (табл. 1). Водночас протилежної думки дотримується більш ніж утричі менша частка опитаних — лише 17,3%.

Поряд із тим було зафіксовано кореляцію між віком респондентів і їхнім ставленням до приватизації. Зокрема, найнегативніше до приватизації великих підприємств ставляться люди старшого віку (56 років і більше) — 63,2%. Противників великої приватизації менше серед представників середньої (30–55 років) та молодшої (18–29 років) вікових груп — 57,9% та 48,4% відповідно. Доволі показовим є те, що прихильників цього процесу зовсім мало серед усіх вікових когорт, у тому числі наймолодшої, де ця частка найбільша — 20%; 17,3% вона становить серед людей середнього віку, а найменшою — 15,4% — є серед людей старшої вікової групи.

Таблиця 1

Ставлення різних вікових груп населення до приватизації великих підприємств, 2018, %, N = 1800

<i>Як ви ставитесь до передавання у приватну власність (приватизації) великих підприємств?</i>	18–29 років	30–55 років	56 років і більше	Загалом
Радше негативно	48,4	57,9	63,2	57,6
Важко сказати, позитивно чи негативно	31,6	24,8	21,4	25,1
Радше позитивно	20,0	17,3	15,4	17,3

Існують також деякі регіональні відмінності в оцінках великої приватизації. Наприклад, найбільше противників великої приватизації на Півдні України (67,4%), найменше — на Заході (51,6%). Натомість найбільше прихильників на Заході (23,9%), найменше — в Центрі (11,8%) та на Півдні (13,5%). Ймовірно, це можна пояснити історією промислового та соціально-економічного розвитку цих регіонів, адже по всій Україні, особливо на Півдні, в результаті деіндустріалізації, що є прямим наслідком неоліберальних реформ, за останні роки були знищені чи суттєво скоротили виробництво десятки колишніх промислових гігантів, тоді як на Заході нашої країни історично було значно менше великих промислових підприємств.

Що стосується малої приватизації, то частка респондентів, котрі її схвалювали, була досить великою від самого початку спостережень (1992 року). Але якщо до 2002-го ця частка була вищою за 50%, то з означеного періоду до нинішнього часу спостерігалось її поступове зменшення. Понад те, на сьогодні частки прихильників та противників малої приватизації зрівнялися і становлять 35,0% та 34,9% відповідно.

Досить відчутне падіння схвального ставлення до малої приватизації відбулося за останні роки. Так, позитивно до неї у 2014 році ставилися 43,1% громадян проти нинішніх 35,0% (див. також табл. 2).

Таблиця 2

Ставлення різних вікових груп населення до приватизації малих підприємств, 2018, %, N = 1800

<i>Як ви ставитесь до передання у приватну власність (приватизації) малих підприємств?</i>	18–29 років	30–55 років	56 років і більше	Загалом
Радше негативно	28,9	36,5	36,5	34,9
Важко сказати, позитивно чи негативно	37,4	28,4	27,8	30,1
Радше позитивно	33,7	35,1	35,7	35,0

Одним із найважливіших питань сьогодення в Україні є питання купівлі-продажу землі сільськогосподарського призначення. Зокрема, в Меморандумі про співпрацю з МВФ обумовлюється важливість пришвидшення лібералізації ринку землі, в тому числі й земель сільськогосподарського призначення. Але незважаючи на зобов'язання влади провести “кампанію з інформування громадськості, аби роз'яснити переваги цієї реформи” [Меморандум про економічну і фінансову політику, 2017: с. 25], громадськість у своїй більшості таку реформу не підтримує. За даними моніторингу 2017 року, проти купівлі-продажу землі сільськогосподарського призначення виступають 63,9% жителів України.

Що стосується ставлення населення України до приватизації землі, то радше негативно до неї також ставляться більшість респондентів — 57,3%. Протилежну позицію посідають майже втричі менше опитаних — 20,4% (докл. див. табл. 3).

Таблиця 3

Ставлення різних вікових груп населення до приватизації землі, 2018, %, N = 1800

<i>Як ви ставитесь до передання у приватну власність (приватизації) землі?</i>	18–29 років	30–55 років	56 років і більше	Загалом
Радше негативно	44,5	56,6	66,6	57,3
Важко сказати, позитивно чи негативно	30,0	22,0	17,7	22,3
Радше позитивно	25,5	21,4	15,8	20,4

Як і щодо приватизації великої власності, тут також є чітка кореляція із віковими показниками: більш негативне ставлення виявляється серед представників старшої вікової когорти. Однак, як показують результати опитування, прихильників цієї реформи не так багато навіть у групі молодих респондентів — лише кожен четвертий (25,5%). Разом із тим залишається велика група людей (22,3%), котрі не визначилися із власною позицією з цього доленосного для держави та країни в цілому питання.

Що стосується регіональних відмінностей сприйняття приватизації землі, то найбільше її прихильників на Заході країни — 28,5%, найменше — на

Донбасі (13,9%) та в Центрі (15,3%). І навпаки: найбільше противників на Донбасі (63,9%) та в Центрі (61,6%) і найменше — у Західному регіоні (48,1%).

Можна зробити висновок, що попри пропагандистську роботу, спрямовану на формування позитивного сприйняття приватизації державної власності, зокрема землі, за період з 2014 до 2018 року відбулося, хоч і незначне, але зростання негативного ставлення жителів України до них (табл. 4).

Найпомітнішою зазначена тенденція виявляється щодо приватизації малих підприємств: радше негативно до неї сьогодні ставляться 34,9% респондентів проти 25,9% 2014 року. Також дещо зросло негативне ставлення українців до приватизації землі: з 52,9% у 2014-му до 57,3% у 2018-му.

Таблиця 4

Динаміка ставлення населення України до приватизації, %, 2014–2018

Як ви ставитесь до передавання у приватну власність (приватизації)...?	Радше негативно		Важко сказати		Радше позитивно	
	2014 рік	2018 рік	2014 рік	2018 рік	2014 рік	2018 рік
Великих підприємств	54,4	57,6	25,2	25,1	19,9	17,3
Малих підприємств	25,9	34,9	30,3	30,1	43,1	35,0
Землі	52,9	57,3	24,8	22,3	21,6	20,4

Зафіксовано разючу розбіжність між діями влади з виконання рекомендацій МВФ, зокрема в питанні приватизації державної власності, — з одного боку, і негативним ставленням великої частки населення країни до них — з іншого. Негативне сприйняття більшістю населення приватизації державної власності загрожує подальшим наростанням конфліктів та розломів в українському суспільстві та поширенням напруженості в ньому.

Таблиця 5

Динаміка ставлення громадян до співпраці України з МВФ, 2000–2018, %

Варіанти відповіді	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2018
Радше негативно	23,0	29,1	17,9	19,6	18,2	18,4	32,4	32,9	22,4	24,0	34,7	36,8
Важко сказати	40,9	41,8	46,6	48,6	49,3	44,7	43,6	43,1	40,6	30,9	33,0	37,4
Радше позитивно	36,0	28,6	34,9	31,8	32,2	36,7	23,6	23,6	36,4	44,3	32,1	25,7
Не відповіли	0,1	0,5	0,6	0,0	0,3	0,2	0,4	0,4	0,6	0,9	0,0	0,1

У цьому контексті усвідомлення зв'язку підвищення цін на життєво важливі послуги з виконанням вимог МВФ призвело до зміни ставлення населення України до Фонду (табл. 5). У 2004–2008 роках майже кожен п'ятий громадянин України негативно ставився до співпраці з МВФ, у 2016-му та 2018-му — кожен третій. Поряд із тим частка тих, хто позитивно ставиться до співпраці України з МВФ, зменшилася на десять відсоткових пунктів (з 36,0% у 2000-му до 25,7% у 2018-му, за винятком ситуативного піднесення до 44,3% у 2015-му). У різні роки моніторингу від половини до третини респондентів не могли визначити свою позицію стосовно співпраці України з

МВФ, що свідчить радше про необізнаність їх у наслідках “реформаторської” діяльності Фонду у світі та в нашій країні.

Результати моніторингу свідчать про різне ставлення громадян до співпраці України з МВФ залежно від регіону їх проживання (табл. 6). Найбільш негативне ставлення зафіксовано на Півдні (41,5%) та на Сході (44,1%), менш негативне – на Заході (30,9%) і в Центрі (32,6%). І в Центральних, і в Південних, і у Східних регіонах негативізм у масовій свідомості переважає над позитивним ставленням до співпраці України з МВФ. Тільки на Заході країни позитивне сприйняття цього переважає над негативним ставленням (39,1% і 30,9%). Позитивно до співпраці України з МВФ ставиться кожен четвертий громадянин на Півдні та Сході (відповідно – 26,4% і 24,0%) і кожен п’ятий (19,4%) у Центрі. Привертає увагу й той факт, що в Центрі майже половина населення ще не визначила свого ставлення до співпраці України з МВФ, а на Заході, Півдні та Сході таких близько третини.

Таблиця 6

Ставлення громадян до співпраці України з МВФ залежно від регіону їхнього проживання, 2018, %, N = 1800

Ставлення до співпраці України з МВФ	Захід (n = 376)	Центр (n = 659)	Південь (n = 193)	Схід (n = 572)
Радше негативне	30,9	32,6	41,5	44,1
Важко сказати	30,1	48,0	32,1	32,0
Радше позитивне	39,1	19,4	26,4	24,0

Аналіз впливу вікового чинника на ставлення громадян до співпраці України з МВФ зафіксував чіткий тренд зростання негативізму до взаємодії з Фондом зі збільшенням віку респондентів (табл. 7). Якщо серед молоді і громадян середнього віку приблизно кожний третій негативно сприймає співпрацю з МВФ, то серед населення старшого віку четверо з десяти ставляться до неї негативно. Відповідно, позитивно до співпраці України з МВФ ставиться кожен третій молодий респондент (32,9%), кожен четвертий громадянин середнього віку (25,0%) і кожен п’ятий представник старшого покоління (22,1%).

Таблиця 7

Вплив вікового чинника на ставлення громадян до співпраці України з МВФ, 2018, %, N = 1800

Ставлення до співпраці України з МВФ	Захід (n = 376)	Центр (n = 659)	Південь (n = 193)	Схід (n = 572)
Радше негативне	30,9	32,6	41,5	44,1
Важко сказати	30,1	48,0	32,1	32,0
Радше позитивне	39,1	19,4	26,4	24,0

Рівень освіти і стать респондентів практично не впливають на їхнє ставлення до співпраці України з МВФ. Проте зафіксовано певні відмінності у зіставленні з ціннісними вимірами, зовнішньополітичними орієнтаціями

громадян та сприйняттям найближчих перспектив життя у країні. Так, серед “оптимістів”, які вважають, що в найближчий рік наше життя більшою чи меншою мірою налагодиться, негативно до співпраці з МВФ ставляться 29,6% опитаних, а позитивно — 39,7% (табл. 8). Серед тих, хто вважає, що жодного поліпшення в найближчий рік не відбудеться (тобто серед “песимістів”), негативно до співпраці з МВФ ставиться майже кожен другий респондент (45,9%), а позитивно — щоп’ятий (19,9%).

Таблиця 8

Ставлення “оптимістів” і “песимістів” (щодо оцінки перспектив нашого життя у найближчий рік) до співпраці України з МВФ, %

Ставлення до співпраці України з МВФ	Жодного покращення не буде (n = 938)	Важко сказати (n = 555)	Більш-менш налагодиться (n = 307)
Радше негативне	45,9	25,4	29,6
Важко сказати	34,1	46,8	30,6
Радше позитивне	19,9	27,7	39,7

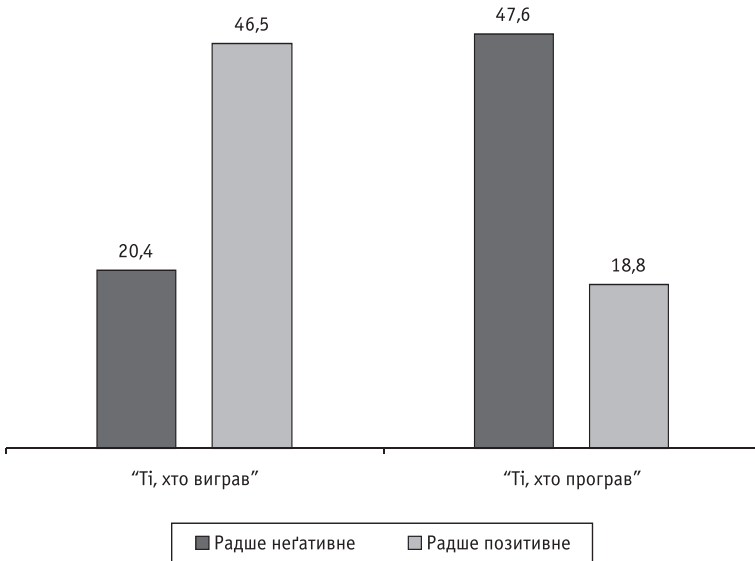

Рис. 1. Ставлення “тих, хто виграв” і “тих, хто програв” від зміни влади у 2014 році до співпраці України з МВФ, %

Зміна влади в Україні у 2014 році призвела до поділу її населення на зовсім незначну частку “тих, хто виграв” і абсолютну більшість “тих, хто програв” внаслідок “Євромайдану” (рис. 1). У групі “тих, хто виграв”, радше негативне ставлення до співпраці з МВФ висловив тільки кожен п’ятий респондент (20,4%), у групі “тих, хто програв” — майже половина опитаних (47,6%). І навпаки, серед тих, хто виграв від змін 2014 року, майже половина позитивно сприймають співпрацю з МВФ і тільки п’ята частина — негативно. Цілком зрозуміло, що ставлення до МВФ зумовлене насамперед ідео-

логічними орієнтаціями людей. Проте аналіз реалій життя українського суспільства показує, що імперативні вимоги “реформаторських” експериментів МВФ у нашій країні лягли надто важким, практично непосильним тягарем на плечі знедоленої частини українського народу, який поступово починає усвідомлювати, куди веде Україну виконання неоліберальних приписів Фонду під гаслом підвищення ефективності економіки.

Аналіз ставлення громадян до співпраці України з МВФ залежно від того, традиції, цінності та норми поведінки яких країн — західноєвропейських чи східнослов'янських — їм ближчі, виявив таке. “Радше негативне” ставлення до співпраці України з МВФ продемонструвала майже третина громадян, які вважають себе прихильниками західноєвропейських цінностей (28,2%), і майже половина прихильників східнослов'янських цінностей (48,5%). Водночас “радше позитивне” ставлення до діяльності МВФ висловили 36,1% респондентів, що є прихильниками цінностей країн Західної Європи, і майже вдвічі менше (20,1%) прихильників цінностей східнослов'янських країн.

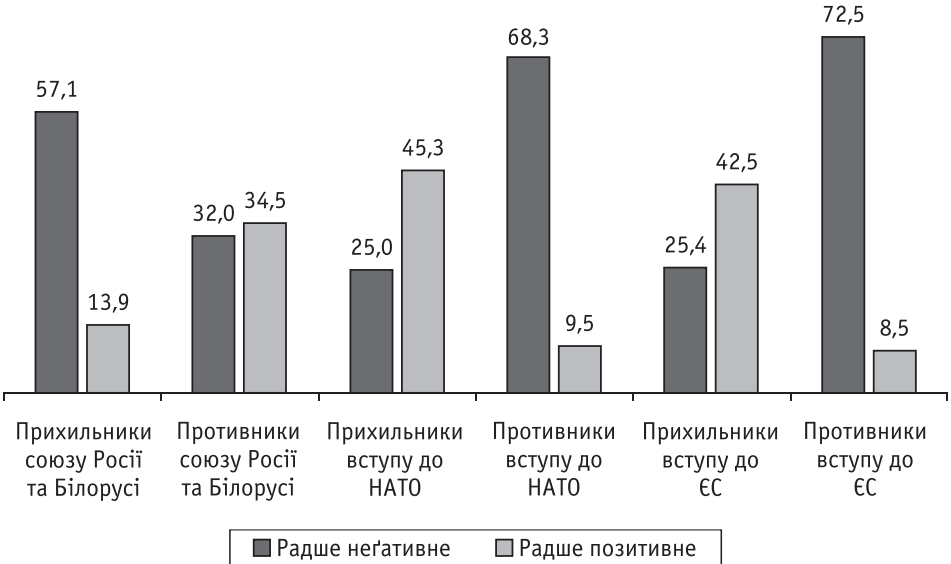

Рис. 2. Ставлення громадян до співпраці України з МВФ залежно від їхніх зовнішньополітичних орієнтацій, %

Дані моніторингу виявили також значний вплив зовнішньополітичних орієнтацій громадян на їхнє ставлення до співпраці України з МВФ (рис. 2). Так, серед прихильників Союзу Росії й Білорусі негативно ставиться до співпраці України з МВФ більш як кожен другий респондент (57,1%), серед противників — кожний третій (32,0%). Про “радше позитивне” ставлення заявили лише 13,9% прихильників Союзу Росії й Білорусі і третина його противників (34,5%). Лише четверта частина опитаних прихильників вступу до НАТО (25,0%) підтримали і співпрацю України з МВФ, а майже половина з прихильників вступу до НАТО виступили проти цього співробітництва (45,3%). Значно більш контрастним було співвідношення негативного /

позитивного ставлення до співпраці України з МВФ у середовищі противників вступу до НАТО, де цей показник становив, відповідно, 68,3% і 9,5%. Дещо більше чверті прихильників вступу до Європейського Союзу висловили негативне ставлення до співпраці України з МВФ (25,4%), значно більше — 42,5% — позитивне. І знову значно контрастнішим було співвідношення негативного / позитивного ставлення до співпраці України з МВФ у середовищі противників вступу до ЄС, де цей показник становив, відповідно, 72,5% і 8,5%. Наведені дані свідчать про суттєвий розкол в українському суспільстві між прихильниками і противниками Союзу Росії і Білорусі, з одного боку, і між прихильниками і противниками вступу до НАТО і ЄС — з іншого, зокрема в плані ставлення до співпраці України з МВФ.

Висхідна динаміка негативного ставлення громадян України до співпраці з МВФ у 2000–2018 роках свідчить про поступове усвідомлення ними справжньої суті Фонду і тяжких наслідків його реформаторських експериментів на нашій землі. Імперативні рекомендації МВФ та СБ викликають бурхливі протести з боку масових демократичних рухів у багатьох країнах світу, де також зростає розчарування діяльністю МВФ. Останнім часом дедалі більше дослідників сучасних глобальних трендів називають Бреттон-Вудські інститути “економічними вбивцями” країн “третього” світу і з “перехідною” економікою, а фінансову “допомогу” МВФ порівнюють з данайцями, що приносять дари.

Беручи до уваги негативні наслідки Реформації на глобальному рівні під егідою МВФ, одні науковці, політики та громадські діячі закликають реформувати Бреттон-Вудські інститути, другі — розпустити їх і створити замість них нові організації з новими співробітниками. Останню пропозицію підтримують багато вчених, зокрема британський дослідник Вейн Елвуд, який наголошує: “Розпустивши бреттон-вудське тріо — МВФ, Світовий банк і СОТ, ми зможемо з нуля створити нові заклади з моральними цілями і демократичними повноваженнями, які працюватимуть на користь більшості мешканців світу” [Елвуд, 2013: с. 182]. Із цим висновком солідаризується дедалі більше державних і громадських діячів у країнах глобального Півдня, які ставлять за мету звільнитися від боргового зашморгу і диктату МВФ, відновити власне народне господарство і повернути свою здатність до відтворення державного суверенітету. В цьому контексті зрозуміло, що чим швидше Україна позбудеться реформаторської опіки МВФ, тим більше шансів у неї буде не втрапити у глобальну економічну пірву і не зникнути назавжди з геополітичної карти світу.

Джерела

- Доклад о неравенстве в мире 2018. Основные положения.* URL: <http://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-russian.pdf>
- Мазовер М. (2016). *Власть над миром: История идеи.* Москва: Кучкино поле.
- Меморандум про економічну і фінансову політику від 2 березня 2017 року:* офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files>
- Роуз, К. Б. (2013). *Механізми і межі впливу США в МВФ: Аналітичний обзор.* / РАН. ІНІОН. Центр науч.-информ. исслед. глобал. и регионал. проблем. Отдел Зап. Европы и Америки. Отв. ред. Семекко Г.В. Москва.

Сенченко, М. І. (2017). Міжнародний валютний фонд – інструмент поневолення України. Київ: КВЦІ.

Експерт ООН по вопросам нищеты предупреждает об опасностях бесконтрольной приватизации (2018). *Новости ООН*. URL: <https://news.un.org/ru/story/2018/10/1341072>

Элвуд, У. (2013). Глобализация. Москва: Книжный клуб Книговек.

Brzezinski, Z. (1998). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. New York: Basic Books.

Bull, B. (2004). Confronting the ‘Three Horsemen of the Apocalypse’: Critical Literature on the World Bank, the International Monetary Fund and the World Trade Organisation. *The European Journal of Development Research*, 16 (3), 737–745.

De Ploeg, C. K. (2017). *Ukraine in the crossfire*. Atlanta, GA: Clarity Press, Inc.

Dieter H. (2004). The International Monetary Fund and the World Bank. In need of better performance? *Asia Europe Journal*, 2, 109–120.

Fratianni M. (2005). The International Monetary Fund and Its Critics. In Michele Fratianni, Paolo Savona, John J. Kirton. Burlington (Eds.), *Sustaining global growth and development: G7 and IMF governance*. VT: Ashgate Publishing Company, 155–176.

Gilbert, N, Unger, B. (2009). *Do Loans Harm? The Effect of IMF Programs on Inequality*. Discussion Paper Series 09-26. Utrecht School of Economics, Tjalling C. Koopmans Research Institute, October. URL: <http://www.uu.nl/rebo/economie/discussionpapers>

Keaney, M. (2011). Picking the entrails of the Washington Consensus. *World Review of Political Economy*. Spring, 134–158.

Kte'pi, B. (2009). International Monetary Fund. In C. Wankel (general ed.) *Encyclopedia of business in today's world*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc. 925–926.

Lee, S. (2002). International Monetary Fund. *New Political Economy*, 7 (2), 283–298.

Lloyd, V., Weissman, R. (2002). International Monetary Fund and World Bank policies undermine labor power and rights. *International Journal of Health Services*, 32 (3), 433–442.

Lyons, L. (2017). *South Sudan, Haiti and Ukraine Lead World in Suffering*. URL: http://www.gallup.com/poll/206891/south-sudan-haiti-ukraine-lead-world-suffering.aspx?g_source=World&g_medium=newsfeed&g_campaign=tiles

Momani, B. (2004). American politization of the International Monetary Fund. *Review of International Political Economy*, December, 880–904.

Raja, K. (2017). *IMF should abandon “failed policies”, says human rights reporter*. URL: <https://www.sharing.org/information-centre/reports/imf-should-abandon-failed-policies-says-human-rights-reporter>

Robinson, W. I. (1999). Latin America in the Age of Inequality: Confronting the New “Utopia”. *International Studies Review*, Autumn, 41–67.

Stiles, K. W. (1991). *Negotiating Debt: The IMF Lending Process*. Boulder, CO: Westview Press.

Stone, R. (2000). *Reforming the IMF? Lessons from Assistance to Post-Communist Countries*. Policy Memo: 141. URL: <http://www.ponarseurasia.org/memo/reforming-imf-lessons-assistance-post-communist-countries>

Wolf, E. (2014). *Pillaging the World. The History and Politics of the IMF*. Tectum Verlag.

Матеріал отримано 20.01.2019

References

- World Inequality Report 2018. Executive Summary*. URL: <http://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-russian.pdf> [=Доклад 2018]
- Mazover, M. (2016). *Governing the World. The History of an Idea*. Moscow: Kuchkino pole.

Memorandum on Economic and Financial Policies of March 2, 2017: Official site of the Ministry of Finance of Ukraine. URL: <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files>

Rose, K. B. (2013). *Mechanisms and limits of US influence in the IMF: Analytical review*. Moscow [= Poyz 2013].

Senchenko, M. I. (2017). *The International Monetary Fund – an instrument of enslavement of Ukraine*. Kyiv: KVIC [=Сенченко 2017].

UN expert on poverty warns of the dangers of uncontrolled privatization (2018). *UN News*. URL: <https://news.un.org/ru/story/2018/10/1341072> [=Експерт ООН 2018].

Elwood, W. (2013). *Globalization*. Moscow: Knigovek Book Club [=Элвуд 2013].

Brzezinski, Z. (1998). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. New York: Basic Books.

Bull, B. (2004). Confronting the ‘Three Horsemen of the Apocalypse’: Critical Literature on the World Bank, the International Monetary Fund and the World Trade Organisation. *The European Journal of Development Research*, 16 (3), 737–745.

De Ploeg, C. K. (2017). *Ukraine in the crossfire*. Atlanta, GA: Clarity Press, Inc.

Dieter, H. (2004). The International Monetary Fund and the World Bank. In need of better performance? *Asia Europe Journal*. 2, 109–120.

Fратиани, М. (2005). The International Monetary Fund and Its Critics. In Michele Fratianni, Paolo Savona, John J. Kirton (Eds.), *Sustaining global growth and development: G7 and IMF governance*. Burlington, VT: Ashgate Publishing Company, 155–176.

Gilbert, N, Unger, B. (2009). Do Loans Harm? The Effect of IMF Programs on Inequality. Discussion Paper Series 09-26. Utrecht School of Economics, Tjalling C. Koopmans Research Institute, October. Retrieved from <http://www.uu.nl/rebo/economie/discussionpapers>.

Keaney M. (2011). Picking the entrails of the Washington Consensus. *World Review of Political Economy*. Spring, 134–158.

Kte’pi B. (2009). International Monetary Fund. *Encyclopedia of business in today’s world*. C. Wankel, general editor. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc. 925–926.

Lee S. (2002). International Monetary Fund. *New Political Economy*. 7 (2), 283–298.

Lloyd V., Weissman R. (2002). International Monetary Fund and World Bank policies undermine labor power and rights. *International Journal of Health Services*. 32 (3), 433–442.

Lyons, L. (2017). *South Sudan, Haiti and Ukraine Lead World in Suffering*. URL: http://www.gallup.com/poll/206891/south-sudan-haiti-ukraine-lead-world-suffering.aspx?g_source=World&g_medium=newsfeed&g_campaign=tiles

Momani, B. (2004). American politization of the International Monetary Fund. *Review of International Political Economy*. December, 880–904.

Raja, K. (2017). *IMF should abandon “failed policies”, says human rights reporter*. URL: <https://www.sharing.org/information-centre/reports/imf-should-abandon-failed-policies-says-human-rights-reporter>

Robinson, W. I. (1999). Latin America in the Age of Inequality: Confronting the New “Utopia”. *International Studies Review*. Autumn, 41–67.

Stiles, K. W. (1991). *Negotiating Debt: The IMF Lending Process*. Boulder, CO: Westview Press.

Stone, R. (2000). *Reforming the IMF? Lessons from Assistance to Post-Communist Countries*. *Policy Memo: 141*. URL: <http://www.ponarseurasia.org/memo/reforming-imf-lessons-assistance-post-communist-countries>

Wolf, E. (2014). *Pillaging the World. The History and Politics of the IMF*. Tectum Verlag Marburg.

Received 20.01.2019

АНАТОЛІЙ АРСЕЄНКО, ВІТАЛІНА БУТКАЛЮК

Реформи під егідою МВФ в Україні: бійтеся данайців, що дари приносять

Стаття присвячено дослідженню з позицій економічної та історичної соціології структури, змісту й політичної спрямованості діяльності Міжнародного валютного фонду, особливо в країнах “третього” світу і з “перехідною” економікою після демонтажу соціалізму в країнах Східної Європи та СРСР і руйнування світової соціалістичної системи. На основі аналізу іноземної й вітчизняної літератури та емпіричних даних автори доводять неспроможність радикальних економічних реформ під егідою МВФ в Україні, які призвели до витіснення її на узбіччя периферійного капіталізму в ролі сировинного придатку країн “золотого мільярда” планети. Зростання негативного ставлення громадян України до співпраці з МВФ свідчить про поступове усвідомлення безперспективності подальшого розвитку цієї країни в межах глобального неоліберального проекту.

Ключові слова: МВФ, Вашингтонський консенсус, неолібералізм, економічні реформи, неоліберальна економіка, державний борг, нерівність, становище населення

АНАТОЛІЙ АРСЕЄНКО, ВІТАЛІНА БУТКАЛЮК

Реформы под эгидой МВФ: бойтесь данайцев, дары приносящих

Статья посвящена исследованию с позиций экономической и исторической социологии структуры, содержания и политической направленности деятельности Международного валютного фонда, особенно в странах “третьего” мира и с “переходной” экономикой после демонтажа социализма в странах Восточной Европы и СССР и разрушения мировой социалистической системы. На основании анализа иностранной и отечественной литературы и эмпирических данных авторы доказывают несостоятельность радикальных экономических реформ под эгидой МВФ в Украине, которые привели к вытеснению ее на обочину периферийного капитализма в качестве сырьевого придатка стран “золотого миллиарда” планеты. Рост негативного отношения граждан Украины к сотрудничеству с МВФ свидетельствует о постепенном осознании бесперспективности дальнейшего развития этой страны в рамках глобального неоліберального проекта.

Ключевые слова: МВФ, Вашингтонский консенсус, неоліберализм, экономические реформы, неоліберальная экономика, государственный долг, неравенство, положение населения

ANATOLII ARSEIENKO, VITALINA BUTKALIUK

Reforms under the auspices of the IMF: Beware of Greeks bearing gifts

The paper studies structure, content and political aspects of the International Monetary Fund's activities from the perspective of economic and historical sociology. Attention is primarily given to IMF policies implemented in “Third World” countries and “transition” economies after the dismantling of socialism in the USSR and Eastern Europe and collapse of the socialist world system. Drawing upon the relevant literature and social survey findings, the authors argue that radical economic reforms carried out in Ukraine under the aegis of the IMF have proved useless. Furthermore, these reforms have pushed this country to the fringe of peripheral capitalism and turned it into a mere appendage to the “golden billion”. The growth in negative attitudes towards collaboration with the IMF among Ukraine's citizens indicates a gradual rise of their awareness that there is no prospect of this country's successful development within the framework of the global neoliberal project.

Keywords: the IMF, the Washington Consensus, neoliberalism, economic reforms, neoliberal economics, public debt, inequality, the lives of ordinary people